

Επαναπροσδιορίζοντας τη Ναυτική Μνήμη και Παράδοση

Η πολιτιστική στρατηγική του Δικτύου Δελφών για το Ναυτικό και Ιστορικό Μουσείο Γαλαξειδίου

Συνέδριο Ναυτικών Μουσείων – Χανιά

Ενότητα V: Από την Κληρονομιά στην Εμπειρία

Έλλη Κοτσάνου-Ρομβοτσάνου | Διευθύντρια Δικτύου Δελφών

Εισαγωγή – Η μνήμη ως ζωντανή εμπειρία

Αξιότιμη κυρία Πρόεδρε της συνεδρίας, αγαπητοί συνάδελφοι, κυρίες και κύριοι,

Είναι ιδιαίτερη χαρά να βρίσκομαι σήμερα στα Χανιά, σε έναν τόπο με βαθιά ναυτική ιστορία, για να μοιραστώ μαζί σας μια εμπειρία από το Γαλαξίδι: από έναν τόπο όπου η θάλασσα διαμόρφωσε όχι μόνο την οικονομία, αλλά και τη συλλογική μνήμη.

Θα ήθελα να ξεκινήσω με ένα ερώτημα: πώς μπορεί ένα μουσείο που δημιουργήθηκε για να διαφυλάξει το παρελθόν να παραμένει ουσιαστικά παρόν στη ζωή μιας σύγχρονης κοινωνίας; Αυτό είναι το ερώτημα που καθοδηγεί την προσέγγιση του Δικτύου Δελφών. Όχι να αντικαταστήσουμε τη μνήμη με το θέαμα, αλλά να την κάνουμε προσιτή, συμμετοχική και σημαντική για τις επόμενες γενιές.

1. Το Γαλαξίδι: η θάλασσα ως ιστορία και ταυτότητα

Η Φωκίδα είναι διεθνώς γνωστή χάρη στους Δελφούς. Διαθέτει όμως και άλλες εξαιρετικά ισχυρές πολιτιστικές ταυτότητες. Μία από αυτές είναι η ναυτική ιστορία του Γαλαξειδίου. Τον 19ο αιώνα, τα γαλαξειδιώτικα ιστιοφόρα ταξίδευαν στη Μεσόγειο και στη Μαύρη Θάλασσα, μεταφέροντας εμπορεύματα, γνώσεις, ιδέες και εμπειρίες. Η ναυτιλία αποτυπώθηκε στα αρχοντικά, στα λιμάνια, στις επαγγελματικές δραστηριότητες και στις κοινωνικές σχέσεις.

Πίσω από τα πλοία βρίσκονταν άνθρωποι: καπεταναίοι και ναυτικοί που απουσίαζαν για μήνες, τεχνίτες και караβομαραγκοί, αλλά και γυναίκες που στήριζαν τις οικογένειες και την καθημερινή ζωή. Αυτή την ανθρώπινη, σύνθετη ιστορία καλείται να αφηγηθεί ένα σύγχρονο ναυτικό μουσείο.

Το Ναυτικό και Ιστορικό Μουσείο Γαλαξειδίου ιδρύθηκε το 1928 με πρωτοβουλία του γιατρού και κοινοτάρχη Ευθύμιου Βλάμη και θεωρείται το αρχαιότερο ναυτικό μουσείο της χώρας. Η συγκρότηση των συλλογών του βασίστηκε στη συνεισφορά των ίδιων των Γαλαξειδιωτών: οικογενειακά κειμήλια, πορτρέτα πλοίων, ναυτικά όργανα, ακρόπρωρα, εργαλεία και αρχαιακά τεκμήρια. Ήταν μια συλλογική πράξη ιστορικής αυτογνωσίας.

Ιδιαίτερη αξία έχει η πλούσια συλλογή γραμματοσήμων με θέμα τα γαλαξειδιώτικα καράβια. Μας δείχνει πως η ναυτική μνήμη μπορεί να αποτυπώνεται ακόμη και σε ένα μικρό τεκμήριο που ταξιδεύει και μεταφέρει εικόνες του τόπου. Πολύτιμη είναι επίσης η βιβλιοθήκη του Μουσείου, με βιβλία, περιοδικά και εφημερίδες, που προσφέρει δυνατότητες μελέτης και έρευνας. Στην ιστορική τεκμηρίωση ξεχωρίζει το «Χρονικόν του Γαλαξειδίου», που ανέδειξε και δημοσίευσε ο Κωνσταντίνος Σάθας. Στο ίδιο κτήριο

στεγάζεται η Αρχαιολογική Συλλογή Γαλαξειδίου, υπό την αρμοδιότητα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Φωκίδας, επιτρέποντας μια ακόμη βαθύτερη ιστορική προσέγγιση.

Το σημαντικότερο όμως είναι ότι η ιστορία συνεχίζεται έξω από το Μουσείο: στα αρχοντικά, στα στενά, στα λιμάνια και στις οικογενειακές αφηγήσεις. Το Γαλαξίδι δεν διαθέτει απλώς ένα ναυτικό μουσείο. Είναι, κατά κάποιον τρόπο, το ίδιο ένα ζωντανό μουσείο ναυτικής ιστορίας.

2. Η πολιτιστική στρατηγική του Δικτύου Δελφών

Το Δίκτυο Δελφών δραστηριοποιείται στον πολιτισμό και τον τουρισμό της Φωκίδας και έχει αναλάβει ρόλο Οργανισμού Διαχείρισης και Προώθησης Προορισμού – DMMO – για τον Δήμο Δελφών. Η αποστολή αυτή μας επιτρέπει να βλέπουμε τα μουσεία όχι ως απομονωμένα κτήρια, αλλά ως ενεργούς κόμβους ενός ευρύτερου πολιτιστικού οικοσυστήματος.

Στο Ναυτικό και Ιστορικό Μουσείο επιδιώκουμε να συνδυάσουμε την προστασία και την επιστημονική τεκμηρίωση των συλλογών με την εκπαίδευση, τη συμμετοχή, την προσβασιμότητα και την εξωστρέφεια. Ο στόχος δεν είναι απλώς να αυξηθούν οι επισκέψεις. Είναι να αποκτήσει ο επισκέπτης ουσιαστική σχέση με την ιστορία, ενώ η τοπική κοινωνία να αναγνωρίζει το Μουσείο ως δικό της χώρο.

Η προσπάθεια αυτή είναι συλλογική. Η λειτουργία του Μουσείου υποστηρίζεται από την Επιτροπή Μέριμνας, τον Σύλλογο Φίλων του Ναυτικού Μουσείου και τη Δημοτική Κοινότητα Γαλαξειδίου. Πολύτιμη είναι η επιστημονική συμβολή της κυρίας Αικατερίνης Νικολάου, καθηγήτριας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και πρώην Προέδρου του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Η επιστημονική γνώση, η θεσμική στήριξη και η ενεργός κοινότητα δεν ανταγωνίζονται μεταξύ τους· αλληλοσυμπληρώνονται.

3. Εκπαίδευση, δημιουργία και συμπερίληψη

Ιδιαίτερη θέση στην προσέγγισή μας έχουν τα παιδιά. Η μουσειακή εκπαίδευση αποκτά νόημα όταν ένα αντικείμενο γίνεται αφορμή για ερωτήσεις: ποιοι ταξίδευαν με αυτό το πλοίο; Πώς ζούσαν οι οικογένειές τους; Τι σήμαινε ένα ταξίδι τότε; Έτσι, η ιστορία παύει να είναι μια μακρινή αφήγηση και γίνεται προσωπική ανακάλυψη.

Σε αυτή τη φιλοσοφία εντάσσονται μερικές από τις δράσεις που υλοποίησε το Δίκτυο Δελφών σε συνεργασία με τοπικούς φορείς. Για παράδειγμα η δράση «Ονειρεύομαι και Τολμώ», οι πρωτοβουλίες δημιουργικής απασχόλησης και παιδικών χώρων δραστηριοτήτων με τη συμβολή της ΕΚΨ Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, καθώς και δράσεις με τον συγγραφέα παιδικών βιβλίων Αντώνη Παπαθεοδούλου στο πλαίσιο της ετήσιας REGATTA. Η συνεργασία με τον Σύλλογο Φίλων και με την εκπαιδευτική κοινότητα ενισχύει τη δυνατότητα του Μουσείου να απευθύνεται σε νέες ηλικίες με δημιουργικούς τρόπους.

Για εμάς, όμως, η κοινωνική αποστολή του πολιτισμού περιλαμβάνει και τη συμπερίληψη. Αναφέρω την έκθεση ζωγραφικής στο πλαίσιο του φεστιβάλ συμπερίληψης «Μαζί στη Γιορτή», με έργα μαθητών Δημοτικού Σχολείου σε συνεργασία με την Εστία «Άγιος Νικόλαος». Πρόκειται για μια κοινότητα που υποστηρίζει ενήλικες με νοητικές και αναπτυξιακές αναπηρίες στο Γαλαξίδι. Τα παιδιά προσέγγισαν μέσα από την τέχνη τη διαφορετικότητα, την αποδοχή και την ισότιμη συμμετοχή. Η αξία της δράσης βρίσκεται

στο ότι ένας πολιτιστικός χώρος μπορεί να φιλοξενεί διάλογο για την κοινωνία που θέλουμε να οικοδομήσουμε.

Ένα μουσείο δεν είναι πραγματικά ανοιχτό μόνο όταν ανοίγει τις πόρτες του. Είναι ανοιχτό όταν κάθε άνθρωπος μπορεί να αισθανθεί ότι έχει θέση μέσα σε αυτό.

4. Ζωντανές παραδόσεις και σύγχρονος πολιτισμός

Η ναυτική κληρονομιά δεν βρίσκεται μόνο πίσω από τις προθήκες. Συνεχίζει να ζει στις αφηγήσεις, στις συνήθειες και στη σχέση των κατοίκων με τη θάλασσα. Η ιστιοπλοϊκή Regata αποτελεί μια σύγχρονη έκφραση αυτής της σχέσης: διαφορετική από την εμπορική ναυτιλία του 19ου αιώνα, αλλά συνδεδεμένη με τη ναυτοσύνη, τη συνεργασία και τη γνώση του ανέμου.

Το Αλευρομουτζούρωμα της Καθαράς Δευτέρας αποτελεί επίσης ξεχωριστή έκφραση της συλλογικής ταυτότητας. Η προσπάθεια τεκμηρίωσής του στο πλαίσιο του Εθνικού Ευρετηρίου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς αναδεικνύει την ανάγκη προστασίας του. Οι παραδόσεις αυτές, ωστόσο, δεν αποτελούν δημιουργήματα ενός φορέα. Ανήκουν στους ανθρώπους που τις διατηρούν. Ο δικός μας ρόλος είναι να τις στηρίζουμε με σεβασμό, όχι να τις μετατρέπουμε σε απλό τουριστικό θέαμα.

Παράλληλα, η σύνδεση του Γαλαξειδίου με το Φεστιβάλ Δελφών «Το Λάλον Ύδωρ» αναδεικνύει τη δυνατότητα συνάντησης της ιστορικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία. Ένας ιστορικός τόπος μπορεί να φιλοξενεί νέες πολιτιστικές εμπειρίες χωρίς να χάνει τον χαρακτήρα του. Ο πολιτιστικός σχεδιασμός, άλλωστε, δεν είναι απλώς ένα ημερολόγιο εκδηλώσεων· είναι η δημιουργία σχέσεων ανάμεσα σε τόπους, ανθρώπους και ιδέες. Στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Δελφών του 2025 πραγματοποιήσαμε εργαστήρια κεραμικής στο Γαλαξίδι σε συνεργασία με τη Δημόσια Βιβλιοθήκη Δελφών που χρηματοδότησε την πρωτοβουλία.

5. Από το μουσείο στον πολιτιστικό προορισμό

Το Γαλαξίδι αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου πολιτιστικού τοπίου. Οι Δελφοί, η Ιτέα, η Άμφισσα, το Χρισσό και το Γαλαξίδι συνδυάζουν αρχαιολογία, νεότερη ιστορία, ναυτική παράδοση, αρχιτεκτονική και λαογραφία. Η δική μας πρόκληση είναι να αναδείξουμε αυτές τις ταυτότητες μέσα από συνέργειες, πολιτιστικές διαδρομές και κοινές αφηγήσεις, χωρίς να τις ομογενοποιήσουμε.

Ως φορέας διαχείρισης προορισμού, το Δίκτυο Δελφών μπορεί να συμβάλει στον συντονισμό των πολιτιστικών φορέων, της αυτοδιοίκησης, της εκπαίδευσης και των επαγγελματιών του τουρισμού. Δεν επιδιώκουμε απλώς να μεταφέρουμε επισκέπτες από τους Δελφούς στο Γαλαξίδι. Θέλουμε να τους προσφέρουμε ουσιαστικούς λόγους να γνωρίσουν τον τόπο, να αφιερώσουν χρόνο και να συναντήσουν τους ανθρώπους του. Η επιτυχία ενός πολιτιστικού προορισμού δεν μετριέται μόνο με την επισκεψιμότητα, αλλά και με την αξία που δημιουργεί για την κοινότητα.

6. Η επέκταση του Μουσείου ως ευθύνη για το μέλλον

Η θεσμικά δρομολογημένη επέκταση του Ναυτικού και Ιστορικού Μουσείου Γαλαξειδίου προσφέρει μια σημαντική ευκαιρία. Όχι μόνο για περισσότερους εκθεσιακούς χώρους, αλλά για να επανεξετάσουμε τι μουσείο θέλουμε για τις επόμενες δεκαετίες: με ενισχυμένη

έρευνα, δυνατότητες επιτόπιας συντήρησης εκθεμάτων, εκπαιδευτικές δυνατότητες, καλύτερη προσβασιμότητα και σύγχρονη, τεκμηριωμένη ερμηνεία της ιστορίας.

Μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα να φωτιστούν πτυχές που συχνά μένουν στο περιθώριο: η ζωή των γυναικών, οι οικογένειες των ναυτικών, οι παραδοσιακές τέχνες, οι κοινωνικές αλλαγές. Να ενισχυθεί η αξιοποίηση της βιβλιοθήκης και των αρχείων και να εξεταστεί η συστηματική καταγραφή προφορικών μαρτυριών, επιστολών και οικογενειακών φωτογραφιών. Υπάρχουν ακόμη ιστορίες που βρίσκονται σε συρτάρια και σε μνήμες ανθρώπων και αξίζει να διασωθούν.

Η προοπτική αυτή απαιτεί επιστημονική τεκμηρίωση, συνεργασία και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Το ζητούμενο δεν είναι απλώς ένα μεγαλύτερο μουσείο, αλλά ένα μουσείο με μεγαλύτερη δυνατότητα να εμπνέει.

Επίλογος – Η μνήμη που συνεχίζει να ταξιδεύει

Κυρίες και κύριοι, τα ναυτικά μουσεία διαφυλάσσουν ιστορίες ανθρώπων που ταξίδεψαν, αναμετρήθηκαν με το άγνωστο και άνοιξαν δρόμους επικοινωνίας. Ίσως αυτή η ίδια η ιστορία να μας δείχνει και τον δρόμο του μέλλοντός τους: να μη μένουν ακίνητα, αλλά να συνομιλούν με την κοινωνία, διατηρώντας τον σεβασμό στην ιστορική αλήθεια.

Όταν οι Γαλαξειδιώτες, το 1928, συγκέντρωσαν τα ναυτικά κειμήλια των οικογενειών τους, ίσως δεν μπορούσαν να φανταστούν πώς θα ήταν το Μουσείο σχεδόν έναν αιώνα αργότερα. Γνώριζαν, όμως, ότι η ιστορία τους άξιζε να διατηρηθεί.

Σήμερα, η δική μας ευθύνη είναι να συνεχίσουμε αυτή την παρακαταθήκη. Όχι μόνο φυλάσσοντας όσα μας εμπιστεύθηκαν, αλλά δημιουργώντας τις προϋποθέσεις ώστε να αποκτούν νόημα για τις επόμενες γενιές.

Γιατί το μέλλον ενός ναυτικού μουσείου δεν βρίσκεται μόνο σε όσα διασώζει από το παρελθόν. Βρίσκεται και σε όσα μπορεί να εμπνεύσει για το μέλλον.

Και αν κάποτε η θάλασσα ήταν ο δρόμος που συνέδεε το Γαλαξίδι με τον κόσμο, σήμερα η ναυτική του κληρονομιά μπορεί να γίνει ο δρόμος που θα φέρει τον κόσμο πιο κοντά στο Γαλαξίδι.

Σας προσκαλούμε στον τόπο μας.

Σας ευχαριστώ θερμά.